

ابعاد حقوقی و سیاسی غرامت جنگ ایران و عراق

www.ketab.ir

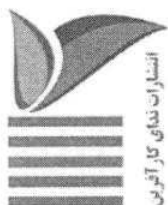
نویسنده:

لیلا رجبی

سرشناسه	: رجبی، لایلا، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: ابعاد حقوقی و سیاسی غرامت جنگ ایران و عراق / نویسنده لایلا رجبی.
مشخصات نشر	: تهران: ندای کارآفرین، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۱۷۶ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۰۷-۴۷-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۶۹ - ۱۷۶؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ — جنبه‌های حقوقی
موضوع	: جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ — غرامت‌ها
موضوع	: حقوق بین‌الملل بشر دوستانه
رده بنسنگ	: ۱۳۹۴ الف۳/۱۹/۱۶ DSR
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۸۴۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۰۳۲۰

نام کتاب : ابعاد حقوقی و سیاسی غرامت جنگ ایران و عراق

نویسنده : لایلا رجبی

طراح جلد : آرش جهان

تیراژ : ۱۰۰۰

نوبت چاپ : اول ۱۳۹۴

قیمت : ۹۳۰۰ تومان

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۰۷-۴۷-۴

تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، کوچه انوری، پلاک ۲۰

تلفن تماس: ۶۶۴۰۲۷۲۲

WWW.NedayeKarafarin.ir

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۳
فصل اول: مسئولیت بین المللی.....	۱۹
تعریف مسئولیت بین المللی دولت.....	۲۱
مبنا و منشاء مسئولیت بین المللی.....	۲۲
نظریه خطا یا مسئولیت ذهنی.....	۲۲
نظریه عطر یا مسئولیت عینی.....	۲۳
تحقق مسئولیت کیفری بین المللی.....	۲۳
فصل دوم: افعال دولت.....	۲۵
اعمال رافع مسئولیت.....	۲۶
اعمال ارادی رافع مسئولیت.....	۲۶
اعمال غیر ارادی رافع مسئولیت.....	۲۷
فصل سوم: انواع خسارت در مقابل مسئولیت بین المللی.....	۲۹
رویه قضایی بین المللی.....	۳۰
کمیسیون حقوق بین الملل.....	۳۵
نوع نگرش کمیسیون حقوق بین الملل به مسئولیت بین المللی.....	۳۸
انواع خسارت.....	۳۹
خسارت مادی و معنوی.....	۳۹
خسارت مستقیم و غیر مستقیم.....	۳۹
جبران خسارت.....	۴۰
اعاده وضعیت به حالت سابق.....	۴۰
جلب رضایت.....	۴۱
پرداخت غرامت.....	۴۲
فصل چهارم: ارزیابی غرامت.....	۴۵
خصوصیات غرامت.....	۵۴
ضمانت اجرای جبران خسارت.....	۵۶

۵۶	شرایط توسل به اقدامات متقابل.....
۵۹	فصل پنجم: مسئولیت کیفری بین المللی.....
۶۱	مبنا و منشاء مسئولیت کیفری بین المللی.....
۶۲	تحولات مسئولیت کیفری بین المللی.....
۶۵	فصل ششم: جنایت بین المللی و انواع آن.....
۶۶	انواع جنایت بین المللی.....
۶۹	فصل هفتم: حقوق بین الملل بشر دوستانه.....
۷۰	مفهوم حقوق بین الملل بشر دوستانه.....
۷۲	تاریخچه حقوق بین الملل بشر دوستانه.....
۷۴	سیر تکوین و تدوین حقوق بین الملل بشر دوستانه نوین.....
۷۷	توسعه حقوق بین الملل بشر دوستانه نوین.....
۷۹	جایگاه حقوق بین الملل بشر دوستانه در نظام حقوقی بین المللی.....
۸۳	فصل هشتم: اختلافات ایران و عراق تا آذر ۱۳۵۷.....
۸۹	اختلافات پس از جنگ جهانی اول.....
۹۰	شکایت عراق به جامعه بین الملل.....
۹۲	استرداد شکایت از سوی عراق.....
۹۳	قرارداد ۱۹۳۷ و لغو آن.....
۱۰۰	از توافق تا جنگ.....
۱۰۳	لغو عهدنامه بغداد از سوی عراق.....
۱۰۳	علل لغو معاهده بغداد.....
۱۰۷	فصل نهم: خسارت ناشی از جنگ و مسئولیت حقوقی عراق.....
۱۰۸	خسارات ناشی از جنگ.....
۱۰۹	خسارت های وارده به ایران در جنگ تحمیلی.....
۱۱۲	مسئولیت حقوقی دولت عراق.....
۱۱۷	مسئولیت های بین المللی دولت عراق به عنوان آغازگر جنگ (تجاوز).....
۱۱۷	رکن فاعلی.....

۱۲۰	رکن موضوعی.....
۱۲۴	بیانیه دبیر کل سازمان ملل.....
۱۳۱	فصل دهم: مسئولیت کیفری عراق.....
۱۳۵	فصل یازدهم: موانع پیگیری غرامت حقوقی.....
۱۳۶	تغییر رژیم.....
۱۴۰	کاستی های موجود در قطعنامه ۵۹۸.....
۱۴۳	آنچه در قطعنامه آشکار است.....
۱۴۴	آنچه شورای امنیت می توانست انجام دهد.....
۱۴۹	موانع سیاسی پیگیری غرامت.....
۱۵۰	مسئله غرامت در دوره صدام.....
۱۵۱	مسئله غرامت و حقوق جدید.....
۱۵۳	فصل دوازدهم: ملاحظات و برانغ داخلی و خارجی در زمینه غرامت.....
۱۵۴	موانع داخلی.....
۱۶۱	موانع خارجی.....
۱۶۲	غفلت در تصمیم گیری و سیاست گذاری پس از پایان مسئله غرامت.....
۱۶۷	حل و فصل مناقشات به شیوه مسالمت آمیز.....
۱۷۰	روش های غیر مسالمت آمیز.....
۱۷۴	منابع و مآخذ.....

پیشگفتار

دنیای معاصر، جهان دگرگونی، تحول و ارتباط بین ملت هاست و به رغم اطلاعات و آگاهی های گسترده هنوز مجهولات فراوانی در همه گرایش های دانش وجود دارد. بخصوص در زمینه های حقوقی، و این که آیا بر آنچه در جوامع دیگر می گذرد ملت های دیگر بر آن وقوف دارند یا خیر؟ یا این اطلاعات چه اندازه از علوم را تشکیل می دهد؟ با توجه به یکی شدن جهان در سایه ارتباطات ممکن نیست، انسان خود را از مردمانی که در کشورهای دیگر زندگی می کنند دورنگاه دارد. بنابراین شیوه و منش رفتار دیگر ملل در سرنوشت ما مؤثر خواهد بود. پس شرایط ایجاد می کند که حقوق دانان بسان اقتصاددانان نگاه و نگرش جدیدی از مسائل مربوط به حقوق داشته باشند. به خصوص این ضرورت در اثر جابه جایی اشخاص و کالاها و سرمایه ها و نادیده گرفتن مرزهای کشورها بیشتر احساس می شود. از این روست که حقوق دانان ناچارند علاوه بر حقوق خویش قواعد حقوقی و حقوق موضوعه دیگر کشورها به ویژه کشورهایی را که در عرصه جهانی، نظام های حقوقی کهن و دیرینه داشته و فرهنگ و زبان آنان در بسیاری از کشورها ریشه عمیق داشته آشنایی داشته باشند.

جنگ ایران و عراق از طولانی ترین جنگ های قرن بیستم در عین حال یکی از دهشتناک ترین وقایع تاریخ معاصر است. جنگی که در آن اصول اخلاقی و انسانی، قوانین حقوق بین الملل و حقوق حاکم بر جنگ توسط یک کشور زیر پا گذاشته شد. کشور عراق با حمله به مرزهای قانونی و بین المللی جمهوری اسلامی ایران ابتدائی ترین حقوق یک ملت یعنی حق حاکمیت را زیر پا گذاشت. به لحاظ تلفات انسانی حدود ۷۲۰ هزار نفر شهید و جانباز و به لحاظ اقتصادی میلیاردها دلار آسیب متوجه ایران اسلامی شد. در طول سال های جنگ بسیاری از پروژه های

عمرانی کشور تعطیل و اعتبارات مربوط به این پروژه ها هزینه امور مرتبط با جنگ گردید. هزاران خانه مسکونی در نتیجه بمباران های وحشیانه ویران شدند، کارخانجات و پروژه های مهم صنعتی به ویژه مناطق نفتی و پالایشگاهی مورد حمله قرار گرفتند و بسیاری از صنایع مادر، به نابودی کشیده شدند. نه تنها پروژه های صنعتی آسیب دیدند بلکه بخش کشاورزی نیز از آسیب های جنگ در امان نمانده و هنوز هم هزاران هکتار از اراضی مرغوب کشاورزان کشور به جای کاشت محصولات کشاورزی تحت کست مین هایی هستند که برخلاف موازین و قوانین و مقررات بین المللی کاشته شده است.

با گذشت بیست و سه سال از پایان جنگ این پرسش بزرگ همچنان در برابر اذهان ایرانیان است که آخرین بار این همه خرابی و مصیبت چگونه باید پرداخت شود. آیا عراق می تواند از مسئولیت بین المللی خود شانه خالی کند؟ چرا دستگاه دیپلماسی و هیأت حاکمه کشورمان نتوانسته به بررسی این امر خطیر همت گمارد؟ به چه دلیل تا به امروز این مسئله مهم مسکوت مانده است؟ و ده ها سوال از این دست که این پژوهش تلاش دارد به بخشی از آن پاسخ داده و در حد بضاعت خود گره ای از این ریسمان در هم پیچیده بگشاید.

بنابراین پرداخت غرامت به عنوان یک اصل عرفی، حقوقی، بین المللی پذیرفته شده است و کشورها نمی توانند از آن شانه خالی کنند، به نظری می رسد که بحث دریافت غرامت از دولت عراق در حال حاضر تحت تاثیر وضعیت تغییر رژیم در عراق و روی کار آمدن یک دولت دوست در این کشور قرار گرفته است، لذا لازم به ذکر است که گذشت زمان به معنای به فراموشی سپردن دریافت غرامت های جنگی نیست زیرا باوجود گذشت بیش از شش دهه از جنگ جهانی دوم هنوز هم قربانیان این جنگ غرامت دریافت می کنند، بنابراین تغییر رژیم عراق مانع دستیابی ایران به

حقوق خود نمی باشد زیرا کشورها دارای شخصیت حقوقی هستند و به اعتبار این شخصیت حقوقی دارای مسئولیت بین المللی هستند.

بر اساس حقوق بین الملل در مورد حل و فصل اختلافات بین المللی از جمله مسئله غرامت دو شیوه عمده وجود دارد: شیوه های مسالمت آمیز و غیر مسالمت آمیز (قهرآمیز). شیوه مسالمت آمیز نیز خود به دو روش سیاسی و حقوقی تقسیم می گردد. راه حل های سیاسی مانند مذاکره، میانجی گری و مراجعه به کمیسیون سازش می باشد که نیازمند اراده طرفین برای توسل به این روش ها می باشد. دو روش حقوقی نیز یعنی رجوع به داوری و یا دادگاه کیفری بین المللی می تواند مورد استفاده قرار گیرد.

به عبارت دیگر دولت ها در صورت وجود اختلاف می توانند از طریق روش ها سیاسی از جمله مذاکره به توافقی دست پیدا کنند اما اگر این روش راه به جایی نبرد می توانند به هیأت داوری آن را رجوع دهند. استیفای حقوق ملت از بارزترین وظایف هر دولتی است. حق به تاراج رفته است. که بنا بر نظر کارشناسان سازمان ملل ۱۰۰ میلیارد دلار و بنا بر نظر کارشناسان داخلی تا ۱۰۰ میلیارد دلار برآورد شده امر کوچکی نیست که بتوان به راحتی آن را به فراموشی سپرد.

چرا در حالی که هنوز ناله های جانبازان شیمیایی خاموش نشده است، تلاشهای صورت گرفته در جهت جبران این خسارت ها مثمر نتایج نداشته است. و این پرسش اساسی همواره مطرح است که چرا نسبت به منافع ملی جمهوری اسلامی ایران در جهت احقاق این حق مسلم، هم چنانکه این حساسیت و مسئولیت بین المللی در مورد کوبیت وجود داشت، توجه نمی شود؟ و در همه این سال ها بحث اخذ غرامت مسکوت گذاشته شده است.

این مسئله در حقوق ایران مورد توجه قرار گرفته و کتابها و مقالاتی در این زمینه مورد نگارش قرار گرفته است اما این منابع بطور خاص به بحث دریافت غرامت جنگ توسط ایران از عراق و ابعاد حقوقی آن نپرداخته اند برخی از این منابع عبارتند از:

۱- (مستقیمی، ۱۳۷۷) در کتاب مسئولیت بین المللی دولت در قالب ارائه پژوهش انجام شده توسط دانشگاه تهران معتقد است: روش پرداخت غرامت معمول ترین روش جبران خسارت است. در این روش پرداخت خسارت با پرداخت پول یا جایگزینی قابل محاسبه صورت می گیرد.

این شیوه جبران خسارت از دیر باز مورد قبول عموم حقوق دانان بوده است.

۲- (منصوری اریجانی) در کتاب بررسی حقوقی سیاسی تجاوز رژیم عراق به جمهوری اسلامی بیان داشته است: اصولاً در نظام های حقوقی و قضایی داخلی کشورها هم این اصل مرعی و محترم است و از طرفی بنا بر اصول و موازین حقوق بین الملل هر دولت موظف است خساراتی که در اثر نقض قواعد حقوق بین المللی ناشی از انجام یا خودداری از انجام تکلیف به دولت دیگری وارد شده است جبران نماید.

۳- (مصفا، طارم سری، و بهرام مستقیمی) در کتاب تجار عراق به ایران و موضع گیری سازمان ملل بیان داشته اند: پس از احراز این امر که تا تاریخ ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ قابل انتساب به دولت عراق است، اکنون نشان داده می شود که عمل عراق نقض تعهد عدم کاربرد زور نیز به شمار می آید.

۴- (روسو، ترجمه: محمدعلی حکمت، ۱۳۴۷) در بحث خود تحت عنوان آثار مسئولیت بین المللی در کتاب حقوق بین الملل عمومی بر این اعتقاد است:

نتیجه اصلی و اساسی که بر مسئولیت بین المللی مترتب می گردد تعهد جبران خسارت است که به عهده کشور مسئول گذاشته می شود. این اصل از اصول اساسی و مهم محسوب می شود.

بحث کلی در مورد وقایع جنگ و در مورد ۱۰۰ میلیارد دلار غرامت ایران از عراق پیش سازمان ملل بحث می کند که ایران از سازمان ملل درخواست کرده که اگر تجاوز عراق ثابت شود عراق را مجبور به پرداخت غرامت کنند و بیان می دارد که در این بحث بخاطر که ایران هیچ قدرتی در پیگیری این قضیه ندارد از طرف عراق پرداخت نمی شود. مگر اینکه در ازای آن خدماتی معامله ای (چه اسیر چه چیز دیگر) به عراق پرداخت شود. بخاطر اینکه ایران تمایل به خاتمه جنگ داشته و عراق اصرار بر ادامه جنگ داشته بخاطر قدرتی که از طرف کشورهای اروپایی پشت خود حس می کرده است. بخاطر همین قدرت کویت بود که توانست از عراق بخاطر جنگ خلیج فارس غرامت بگیرد.